

operei lui Paul Goma, reflectând totodată și implicarea echipei redacționale a revistei „Metaliteratura” în promovarea creației acestui scriitor în care se mai poticnesc numeroase spirite anemice.

Dincolo de competentele analize de text, lucrarea are menirea de a readuce în actualitate opera unui scriitor-militant, care a avut curajul să se opună deschis sistemului, trecând prin închisorile comuniste de la Jilava și Gherla. Prin tot ce realizează, autoarea urmărește să construiască un profil; analiza operei literare urmând acestei identificări a scriitorului. Poate că, în primul rând, dincolo de analizele pertinente, Aliona Grati a dorit ca aceste pagini să constituie un îndemn la re-descoperirea unei opere. Prin ipostazierea scriitorului în protagonistul propriei opere, autoarea denotă harul artei subtile a portretizării.

Scrisă din afinități electivă, cu multă pasiune și dintr-o vizibilă dorință de a se

solidariza cu un scriitor nedreptățit, cartea Alionei Grati vine să certifice marca unui spirit elevat și a unei sensibilități creatoare, denotând eleganța unei erudiții literare superioare. Capacitatea de transcendere, de reducere la esențial, modalitatea critică existențială, densitatea informației fără riscul transformării într-o materie amorfă, constituie calitățile prezentei lucrări.

Paul Goma: inițieri în textul literar reprezintă, astfel, o elocventă ilustrare a modalității critice de explorare existențială, oferind totodată o adevărată desfătare intelectuală. Prin reconsiderarea valorică pe care o întreprinde, cartea se înscrie în seria de acțiuni de „restituire” culturală a operei lui Paul Goma.

DIANA VRABIE
Universitatea de Stat
„Alec Russo” din Bălți

ION BĂRBUȚĂ. *Structura pragmasemantică a enunțului din limba română.* – Chișinău, SC Profesional Service SRL, 2012, 192 p.

Recent apăruta lucrare în domeniul investigațiilor lingvistice se axează pe teze general-lingvistice de o înaltă forță argumentativă, care îi conferă temeinicie și certă aplicabilitate; am enumera dintre aceste orientări de principiu următoarele:

– necesitatea de a acorda contextului care „lasă urme” (Benveniste) în structura enunțului o valoare de primă importanță în cercetare (p. 9);

– necesitatea destrămării „iluziei descriptive” (J. Austin), adică a postulatului privind caracterul descriptiv prin exclusivitate al limbajului (p. 10);

– necesitatea evidențierii și abordării critice, în cadrul investigațiilor fenomenelor de limbaj, a eterogenității criteriilor de clasificare morfologică și sintactică (p.10) ș.a.

Întru elucidarea mai multora dintre aceste situații discutabile autorul își propune o cercetare polinivelară a enunțului din limba română din perspectivă pragmasemantică. În acest plan sunt examinate – cu atenție, răbdare și minuțiozitate – raporturile sistemice la toate cele șase straturi de semnificație, compartimentele studiului prezentând în mod sistemic stratificarea

pragmasemantică a enunțului, nivelurile și componentele structurii pragmasemantice, precum și etapele generării enunțului și operațiunile enunțiative – toate acestea prin prisma rigorilor unui studiu modern, cu ilustrări elocvente ale tezelor enunțate și posibilități de aplicare practică a interpretărilor propuse.

Tipologiile fenomenelor cercetate de limbaj sunt expuse judicios, prin evidențierea particularităților distinctive definitorii ale lor; printre acestea vom remarca și tipologia modalităților (alocutive, elocutive, delocutive), comparate cu tipologia corespunzătoare din alte limbi (în parte, cu cea din limba rusă, în care se atestă următoarea clasificare a modalității: „1) raport dintre conținutul enunțului și realitatea desemnată; 2) atitudinea vorbitorului față de conținutul celor comunicative și 3) raportul dintre subiect și semnul său predicativ” (p. 138).

Aceste expuneri constituie doar o premisă pentru generalizarea clasificării propuse de către gramatica academică. Cităm în continuare un pasaj semnificativ: „Cât privește limba română, în ultima ediție a Gramaticii Academiei, se vorbește despre următoarele tipuri de valori modale: a) valori modale legate de gradul de cunoaștere a realității descrise: **Știu că plouă. Desigur că plouă. Cred că plouă. Pesemne plouă**; b) valori modale privind intenția și gradul de impunere a unor fapte virtuale/ potențiale: **Vreau să plouă**; c) valori modale legate de aprecierea pozitivă sau negativă a unor stări: **Din păcate, plouă**. Având la bază, respectiv, atitudinea cognitivă, atitudinea volitivă și atitudinea evaluativă, aceste tipuri de valori sunt desemnate prin termenii: modalitate epistemică (sau cognitivă);

modalitate deontică (sau prescriptivă și volitivă) și modalitate apreciativă sau evaluativă” (p. 138).

Un alt aspect pe care am vrea să-l remarcăm este cel legat de prezentarea scopurilor ilocuționare; tipurile de bază ale acestora, delimitate în lucrare, sunt următoarele:

„1) Scopul ilocuționar asertiv (care constă în prezentarea unei stări de lucruri ca actuală: *Cartea e pe masă*);

2) scop ilocuționar interogativ (care constă în a-i cere locutorului o informație: *Unde ai pus cartea?*);

3) Scop ilocuționar directiv (care constă în a-i cere locutorului să facă ceva: *Pune cartea pe masă!*” (p. 155).

Pe lângă aceste scopuri declarate, sunt menționate în lucrare și următoarele: „În același timp, după cum menționează autorii *Dicționarului enciclopedic de pragmatică*, locutorul nu are numai intenția de a comunica ceva, ci are un scop ulterior care poate fi foarte divers. Astfel, în funcție de contextul de enunțare se delimitează diferite acte ilocuționare elementare precum acordul/dezacordul, certitudinea/incertitudinea, siguranța/nesiguranța, presupunerea, îndoiala, invitația, acceptarea/refuzul, promisiunea, speranța, rugămintea, sfatul, permisiunea, interdicția, felicitarea etc.” (p. 155-156). Se consideră, afirmă în continuare autorul, că sunt peste 200 de asemenea tipuri de acte. Prin urmare, intenția comunicativă poate determina și tipul de act de vorbire care urmează să fie performat.

Vom remarca, în textul lucrării, în cadrul aparatului categorial, pe lângă noțiunile categoriale exacte, și o serie de îmbinări lexicale aflate la hotarul dintre limbajul cotidian și cel terminologic și

servind pentru o mai bună înțelegere a expunerii; dintre acestea le vom cita doar pe următoarele: „contur intonațional”, „ruptură intonațională”, întâlnite în pasajul de mai jos: „Distincția dintre aceste unități/ temă și remă – *P. D./* este tributară unui anumit contur intonațional, ceea ce înseamnă că elementul care funcționează în calitate de remă se poate caracteriza și printr-o accentuare mai puternică, iar limita dintre cele două constituente ale nivelului în cauză poate fi marcată, uneori, și printr-o ruptură intonațională” (p. 111). Ținem să precizăm aici doar că pauza apare întotdeauna între cele două elemente ale enunțului comunicativ (grupul subiectului și cel al predicatului) / care, se cere a accentua, nu sunt corelative funcționale directe ale temei și remei/ și că, prin urmare, ar trebui să eliminăm din fragmentul citat mai sus și adverbul „uneori”, precum și verbul modal din îmbinarea „se *poate* caracteriza”. Alături de acest termen – „contur intonațional” – vom întâlni și „forța ilocuționară”, „puterea explicativă a teoriilor științifice” (p. 33), „universul conversațional comun” (p. 176), „caracterul acțional al limbajului”: „Studierea enunțului din perspectiva caracterului acțional al limbajului” (p. 151), precum și îmbinarea „potențial pragmatic al unităților de limbaj” (p. 27) ș.a.

Drept o latură meritorie a lucrării am semnalat și utilizarea, în calitate de material ilustrativ, a unor exemple de o pronunțată sugestie artistică; le vom actualiza aici doar pe câteva dintre acestea:

„Ferice de dansa c-a murit, că știu că are cine-o boci” (I. Creangă); „Eu cred că există, în viața lumii, o clipă când toți oamenii se gândesc la mama lor” (M. Sorescu) (p. 139).

Bogata documentare științifică i-a permis autorului nu doar să afle în aserțiunile savanților din domeniu argumente pentru cutare sau cutare teză expusă – aceasta i-a permis a prezenta cititorilor particularitățile de viziune ale mai multora dintre cercetătorii fenomenelor de limbaj, antrenându-i în mod activ pe aceștia în procesul de analiză și cercetare a fenomenelor respective. Semnificativ în această privință, de rând cu alte pasaje, este și compartimentul „Criteriile de clasificare a actelor de vorbire” (p. 161-164). Lectura acestuia îl implică nemijlocit de cititor în procesul de studiere a fenomenului respectiv din diferite perspective, demonstrându-i întreaga complexitate a tratării integrale a obiectului de cercetare. Astfel, înainte de expunerea actelor de vorbire în viziunea Gramaticii Academiei autorul propune cititorului un expozeu al problemei. Acesta are scopul, bănuim, și de a-l face pe cititor nedumerit referitor la clasificarea lui Austin și Searle – și prin care cititorul se poate ciocni de așa criterii acceptate în clasificările precedente precum „direcția de potrivire a cuvintelor cu realitatea”, „forța cu care este prezentată forța ilocuționară”, „stilul de realizare a actelor de vorbire”. Or, tocmai aceste întrebări sunt utile pentru stimularea interesului cititorilor în problemă.

Tocmai din această perspectivă a studiului conceput și ca imbold pentru o cercetare ulterioară – am dori să ne oprim asupra următorului aspect al problemelor abordate. Apreciind sistematicitatea examinării minuțioase și a straturilor de semnificație ale enunțului, și a celor 4 componente semantice din cadrul pragmatic al enunțului – deictică, modală, ilocuționară și afectiv-expresivă (p. 36-37), credem că cele afirmate despre ultima dintre acestea: că

„nu prezintă o importanță deosebită pentru actul de comunicare” și că, în consecință, „nu va fi descrisă în lucrarea de față” (p. 37), ar trebui a fi precizate. Punând la îndoială afirmația despre valoarea funcțională a componentei date, am crede, mai degrabă, că motivul esențial pentru care aceasta nu a fost cercetată în lucrare este cu totul altul: complexitatea analizei, gradul ei sporit de subiectivism perceptiv, lipsa unor criterii distincte de evaluare.

Această situație este, de altfel, demonstrată de mai multe pasaje ale lucrării.

În primul rând, definiția acestei componente – „Componenta afectiv-expresivă a enunțului (sau afectivitatea) exprimă trăirile interne ale locutorului (pozitive sau negative) în raport cu conținutul comunicat prin enunț” (p. 37) chiar tangențială, precum ni se pare a fi / căci ar trebui, credem, completată prin adăugarea: „trăirile locutorului și ale interlocutorului”, odată ce înțelegem enunțul ca un act comunicativ biplan/și, deci, limitând considerabil, ca atare, aria de enunțuri doar la cele pentru care componenta respectivă nu ar fi caracteristică, evidențiază totuși organicitatea acestei laturi pentru comunicare.

În al doilea rând, numeroasele referiri la această componentă îi demonstrează o deosebită valoare comunicativă. De exemplu, vorbind despre tipologia scopurilor conversaționale, autorul prezintă exemple despre astfel de scopuri precum rugămintea, sfatul, adăugând: „Se consideră că sunt peste 200 de asemenea tipuri de acte”; or, acestea nu sunt altceva decât varia manifestări ale „trăirilor interne” ale vorbitorilor. Iar la p. 159 citim următoarele referitoare la valorile ilocuționare: „Printre valorile ilocuționare

elementare care se delimitează în limbă se numără confirmarea, acordul/dezacordul, aprobarea/dezaprobară, scuzele etc.” În continuare putem citi următoarea precizare a autorului: „Deși pare că numărul este foarte mare, totuși se consideră că există între 200 și 300 de asemenea tipuri de acte. Impresionantul număr de intenții comunicative aferente actelor de limbaj (subl. ne aparțin – P.D.), care se manifestă ca forțe ilocuționare ale enunțurilor, acordă limbii o largă posibilitate de utilizare și ancorare a sensului într-un context situațional” (p. 159). Or, „ancorarea situațională” a sensului și „colorarea afectiv-expresivă” sunt, după cât se pare, sinonime operaționale în cazul de față.

În fine, vorbind despre clasificarea actelor de vorbire (p. 159-165), autorul vorbește despre „acte comportamentale, care exprimă o atitudine, un comportament (a deplânge, a compătimi, a consola, a logia, a regreta, a mulțumi, a slăvi)” (p. 160, clasificarea lui J. Austin), „acte expresive; indică starea psihologică sau atitudinea mentală a vorbitorului; reprezintă felicitări, mulțumiri, scuze: Te felicit cu ocazia absolvirii facultății” (tot acolo, clasificarea lui Searle, acte de vorbire expresive; locutorul își exprimă atitudinea (bucurie, entuziasm, tristețe, compasiune, admirație etc. față de conținutul propozițional al actului de vorbire (p. 163, clasificarea Gramaticii Academiei).

Se cere a fi menționată, de asemenea, aplicarea relativismului drept principiu interpretativ în cadrul abordării fenomenelor de limbaj de către autor; astfel, teza generală conform căreia „informația nouă, necunoscută este introdusă în contextul comunicativ prin secvența rematică a enunțului, asigurând astfel o progresie, o avansare a discursului...” (p. 99) este probată de întreg contextul comunicativ, ilustrativ în cazul demonstrării: „Cel mai clar

se vede rolul cunoștințelor interlocutorilor în ceea ce privește stabilirea unui enunț, mai ales atunci când enunțurile se succed. Astfel, în cazul în care aceste exemple sunt părți componente ale aceluiași text, enunțul precedent determină „obiectul” în legătură cu care se vorbește în cel de-al doilea enunț: „Ieri m-am întâlnit cu niște colegi. Ei (T) mi-au povestit despre problemele tale (R). Sâmbătă am fost în satul meu de baștină. Acolo (T) nimic nu se mai schimbă (R)” (p. 98)¹. În continuare vom citi: „Pronumele *ei*, care reprezintă tema celui de-al doilea enunț, face referință la aceleași persoane menționate în primul enunț și a căror existență a fost semnalat cu ajutorul unui element rematic. Același lucru poate fi spus și în legătură cu adverbul *acolo*, tema celui alt enunț (și care a fost, vom adăuga, rema propoziției precedente – *P.D.*)”. Iar concluzia generală este întemeiată pe observarea fenomenului de limbaj abordat: „... odată cu avansarea procesului de comunicare informațiile noi devin vechi, cunoscute, intrând, progresiv, în bagajul informațional comun” (p. 99).

La p. 163 putem întâlni, în cadrul prezentării unei anume tipologii (tipologia actelor de vorbire) și „3) acte de vorbire întrebare...”; credem că omogenitatea conceperii ar trebui să ne facă a vorbi despre acte de vorbire interogative (incluse organic în paradigma celorlalte: reprezentative, directive, promissive, expresive și declarative). Este evident însă că observația respectivă nu se referă la autor, ci la sursa pe care o citează acesta.

Din punctul de vedere al flexionării cazuale am crede că forma substantivului propriu din exemplul de la p. 154 („*Ion, du-te la școală*”) ar fi „*Ioane*” (vocativul).

Subliniind rigiditatea și valoarea teoretică a lucrării, considerăm că și-a îndeplinit obiectivul enunțat prin delimitările efectuate în urma analizei comparative dintre teoria actelor de vorbire și concepția descriptivistă a limbajului. Vom cita în acest sens fragmentul respectiv din lucrare:

„În conformitate cu aceasta de la urmă:

– Funcția primară a limbajului este de a descrie realitatea, adică de a desemna stări de lucruri din realitate;

– Enunțurile declarative sunt fie adevărate, fie false.

În opoziție cu această concepție, teoria actelor de vorbire încearcă să demonstreze că:

– Funcția limbajului nu este doar de a desemna stări de lucruri din realitate, ci și de a acționa asupra acestei realități” (p. 19).

Din cele de mai sus ajungem la concluzia următoare: lucrarea semnată de dr. Ion Bărbuță constituie o probă relevantă în favoarea interpretării enunțului din perspectivă pragmasemantică, oferind o viziune integrală asupra funcției energizante a limbajului omenesc și orientându-i pe toți cei cointeresați să-i valorifice din plin valențele funcțional-contextuale.

PETRU DERESCU
Institutul de Filologie
(Chișinău)

¹ Vom semnală că aici sunt semnalate doar elementele numai în cel de-al doilea element al textului; probabil, remarcarea integral ar trebui să se prezinte în felul următor: „*Ieri (T) m-am întâlnit cu niște colegi (R)*. Ei (T) mi-au povestit despre problemele tale (R). *Sâmbătă (T) am fost în satul meu de baștină (R)*. Acolo (T) nimic nu se mai schimbă (R)” (subl. n. – *P.D.*). Probabil, doar astfel putem observa în mod evident trecerea remei comunicării în tema acesteia.